

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΟΜ. Ι ΤΕΥΧ. 2-4

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1921

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ *

(*Ένας λόγος για την αρχή ενός έργου*)

ΥΠΟ Δ. ΓΛΗΝΟΥ

Κυρίες και Κύριοι

Ἄν ήθελα ν' ἀκολουθήσω τή μέθοδο τῶν σιγηλῶν ἐκείνων σοφῶν τῆς Ἀνατολῆς, ποῦ μ' ἕνα νεῦμα τους ἤ μέ μιὰ λέξη τους ἐκφράζουν κίσιμους ὀλοκλήρους στοχασμῶν, θά μπορούσα ἴσως σήμερα νά σᾶς παραστήσω ἀρκετά ἐκφραστικά τὸ σκοπὸ τῆς «Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς» χωρὶς νά πῶ οὔτε μιὰ λέξη.

Θά ἦταν ἴσως ἀρκετὸ νάνεβῶ στὸ βῆμα καὶ νά σᾶς δεῖξω μέ φωτεινά, ἂν ἦταν δυνατὸ, γράμματα ὅχι τὸ πρόγραμμα καὶ τὰ μαθήματα, ποῦ θά διδαχθοῦν ἐκεῖ, ὅχι κἂν τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποῦ θά διδάξουν, παρὰ μόνο τίς καταλήξεις τῶν ὀνομάτων των.

Τότε θά βλέπατε, ὅτι μέσα στα δώδεκα πρόσωπα τὰ ἔντεκα εἶναι ἄνδρες. Καὶ ἡ ἀντινομία θά σᾶς ἦταν ὀλοφάνερη.

Νά λυπῶν ὁ σκοπὸς τῆς «Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς» εἰκονικὰ ἐκφρασμένος. Νά λείψῃ καὶ αὐτὴ καὶ κάθε ἀνάλογη ἀντινομία. Νά

Σημ. Ἀρχείου. Το «Ἀρχεῖον» ἀποβλέπον εἰς τὴν οὐσίαν τῆς πραγματείας τοῦ Δ. Γληοῦ καὶ εἰς τὰς ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσομένης γενικᾶς ἀνθρωπιστικᾶς ἰδέας—σχεδόν καθ' ὀλοκληρίαν ἰδέας καὶ τοῦ Ἀρχείου—δημοσιεύει αὐτήν, μὲ ὄλον τὸν κίνδυνον νὰ ξενίση τινὰς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν του διὰ τὴν γλωσσικὴν τῆς μορφήν. Ἄλλο νομίζομεν, ὅτι ἡ γλωσσικὴ ἀποκλειστικότης ἀνήκει εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν. Καὶ ὁ κύριος ἄλλως τε σκοπὸς τοῦ Ἀρχείου—ἡ γενικὴ προοδευτικὴ μεταρρυθμιστικὴ ἀναγκάσις τῶν καθ' ὅλου ἑκφάνσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ ἡ εἰς τὴν βάσει τῶν ἀντιλήψεων τούτων λύσις τῶν συγχρόνων προβλημάτων δὲν θά συμβιβάζεται πρὸς μίαν μονομερῆ γλωσσικὴν προγονοπληξίαν.

Δ. Κ.

* Εἰσαχθῆκε στὸν Παρυσσὸδ στίς 11 Ὀκτωβρίου 1921.

πάρη ή γυναίκα τή θέση της, τήν ἀντίστοιχη μὲ τήν ἀξία της θέση, στίς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Μά ἡ μέθοδος τῶν σιγηλῶν σοφῶν, πού θά ἦταν τόσο εὐχάριστη καί σέ μένα καί σέ σᾶς, δὲν εἶναι στήν προκειμένη περίστασι ἀρκετά πρακτική.

Γιατί πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι ἀκόμη πολὺ σκοτεινὸ στήν Ἑλληνική κοινωνία καί ὅτι τὸ ἀξίωμα αὐτὸ «νά πάρη ἡ γυναίκα τή θέση, πού τῆς ἀξίζει, στίς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς» ἀντι νὰ ἔχη τὴν ἐπιβολή καί τὸ κύρος μιᾶς ἀποδειγμένης ὀλοφάνερης ἀλήθειας, εἶναι μᾶλλον ἓνα αἶτημα ἐν μέρει ἀκατανόητο, ἐν μέρει ἄποπτο.

Γι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ τὸ ἐξετάσωμε ἢ μᾶλλον εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ ἐξετάσωμε τὸ αἶτημα αὐτό. Γιατί βέβαια τῇ στιγμῇ, πού προβάλλομε στήν κοινωνία ἓνα νέο ἰδανικό, τῇ στιγμῇ πού ζητοῦμε τὴν ἐμπιστοσύνη της καί τὸν ἐνθουσιασμό της γιὰ ἓνα νέο ἔργο, ἔχομε χρέος νὰ τῆς δεῖξωμε τὴν ἀξία του καί νὰ τὴν πείσωμε, πὼς ὅ,τι ζητοῦμε εἶναι μέσα στὴ γραμμὴ τοῦ συμφέροντός της, πὼς προσπαθοῦμε γὰ τῆς πλουτίσωμε, καί νὰ τῆς τονώσωμε τίς ἱκανότητες γιὰ μιὰν ἀδιάκοπη ἀνύψωση τῆς ζωῆς, νὰ τῆς αὐξήσωμε τὴν ψυχικὴ τῆς δυναμικότητα, νὰ τῆς στερεώσωμε τοὺς συνεκτικούς ἀρμούς, νὰ τὴν κάνωμε ὑγιέστερη, δημιουργικώτερη καί εὐτυχέστερη.

Καί ἀληθινὰ προβάλλομε ἓνα νέο ἰδανικὸ παιδείας γιὰ τὴν γυναίκα, βγαλμένο ἀπὸ ἓνα νέο ἰδανικὸ ζωῆς.

Ποῦ ἔχει τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς του, πού ἔχει τὴν πηγὴ του τὸ νέο ἰδανικό; Εἶναι νερὸ καθάριο βουνήσιας πηγῆς ἀνεβασμένο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μητέρας γῆς ἢ εἶναι μεθυστικὸ πιωτό, μάγισσας παρασκευάσμα, γιὰ νὰ μᾶς πλανέσῃ; Ποιὲς βαθύτερες ἀνάγκες τῆς ζωῆς μας τὸ γέννησαν, ποιά στέρηση πρόκειται νὰ πληρώσῃ, ποιὲς ὁρμές νὰ ἱκανοποιήσῃ, ποιά δίψα νὰ σβήσῃ, ποιὲς δυνάμεις νὰ ξυπνήσῃ;

Μήπως τὸ δημιούργησαν ἀρὰ γε περαστικοὶ πόθοι, νεωτεριστικὲς διαθέσεις χωρὶς βαθύτερη αἰτία; Καί, προκειμένου γιὰ τὴν Ἑλλάδα, μήπως εἶναι ἓνας ἀπλὸς ἀνικατοπτρισιμὸς ἀπὸ ξένες ἀντιλήψεις, κατ' ἐξοχότητα καί ἀσκήριχτο, ἀσυμβίβαστο μὲ τὴν ζωὴ μας;

Νὰ τί πρέπει νὰ ξεδιαλυθῇ. Ἄς ἀντικρύσωμε λοιπὸν καθαρὰ τὸ ζήτημά μας.

Πρῶτο. Βγαίνει ἀληθινὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ κοινωνικὴ κατάσταση, σὰν ἀναπότρεπτη ἀναγκαιότητα τῆς ζωῆς, τὸ ἰδανικὸ μιᾶς ἀνώτερης παιδείας, πού πρέπει νὰ πάρη ἡ γυναίκα γιὰ ὠφέλεια αὐτῆς τῆς κοινωνίας;

Δεύτερο. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν γιὰ τὶς πολιτισμένους κοινωνίας τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα; Καὶ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα ἢ εἶναι κάτι πρόωρον καὶ περιττὸ ἢ καὶ βλαβερό;

Τρίτο. Τὴ μορφή πρέπει νᾶχη ἢ παιδεὶα αὐτὴ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῆ τὴν ἀνάγκη, ποὺ τὴ δημιουργεῖ;

Ἀπαντώντας στὰ τρία αὐτὰ ἐρωτήματα, ἀντιμετωπίζομε νομίζω τὸ ζήτημά μας σὸλο τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος του.

* *

Βέβαια δὲν εἶναι ἔργο δικό μου ἀπόψε οὔτε νὰ σαῖ ζωγραφίσω σὸλη του τὴν ἔκταση τὸ μεγάλο κοινωνικὸ κίνημα, ποὺ μὲ τὸνομα χειραφέτηση τῆς γυναίκας ἢ φεμινισμὸς ἀπλώνεται γοργὰ ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη χώρα ὄλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, οὔτε νὰναλύσω λεπτομερῶς τὰ γενεσιουργὰ του αἷτια.

Μὰ τὸ νέο ἰδανικὸ τῆς γυναικείας παιδείας, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, βρίσκεται σὲ τόσο στενὴ σχέση μὲ τὴν κίνηση, ποὺ ἔχει σκοπὸ τὴν ἀνύψωση τῆς γυναίκας, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐρευνήσωμε τὶς ῥίζες του χωρὶς νὰ κοιτάξωμε τὸ μεγάλο ἀγῶνα, ποὺ τείνει νὰλλάξῃ τὴ μορφή τῆς κοινωνίας.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι στὸν τόπο μας ὑπάρχει ἀκόμα ἓνα πολὺ μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἀνάμεσα σᾶκείνους, ποὺ ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ ὀδηγοῦν τὴν κοινωνία, ποὺ ἢ βυθισμένοι σὲ μιὰ νερβᾶνα αὐταρέσκειας μισοανοίγουν τὰ χεῖλη σᾶνα εἰρωνικὸ μείδιωμα, ὅταν ἀκοῦν νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὰ μεγάλα σύγχρονα κοινωνικὰ ζητήματα ἢ κλεισμένοι μέσα στὰ ὄστρακα τῶν ἰδεῶν, μὲ τὶς ὁποῖες εἶδαν μιὰ φορὰ τὸν κόσμον αὐτοῖ, ἢ δὲ θέλουν πιά νὰ ἰδοῦν τίποτε ἄλλο ἢ θυμώνουν ἅμα ἰδοῦν ἢ καὶ ἀγωνίζονται νὰ κλείσουν καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους μέσα σὲ ὄστρακα ἰδεῶν ἀνέλογα μὲ τὰ δικὰ τους.

Μὰ ὁ αἱματηρὸς σεισμὸς τῆς παγκόσμιας πάλης εἶμαι βέβαιος, πὼς ῥάγισε τὰ ὄπουδᾶποτε σινικὰ τεῖχη.

Καὶ ἀκοῦμε πιά μέσα ἀπὸ τὶς ῥιγισματιᾶς τὸν κολοσσιαῖον ἀναβρασμὸ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ποὺ παλαίει τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου, τὴν ἀγωνία τῆς ζωῆς. Καὶ οἱ κοινωνίες καὶ τὰ ἔθνη, ποὺ δὲ θέλουν νὰ χῶσουν τὸ κεφάλι μέσα στὴν ἄμμο γιὰ νὰ μὴν ἰδοῦν τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου, ἔχουν χρέος νὰ ἰδοῦν, νᾶντικρύσουν μὲ ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια, νὰ κερδίσουν τὴ ζωὴ.

Τὴν πάλη τῶν ἔθνων καὶ τὴν εἶδαμε καὶ τὴ ζήσαμε καὶ τὴ ζοῦμε, γιὰτὶ μᾶς ἦταν ἀδύνατον νὰ κάμωμε ἀλλοιῶς. Μὰ πόσοι ἄλλοι ἀγῶνες μέσα στὶς κοινωνίες ἂν ὄχι τόσος αἱματηρὸς τὸ ἴδιο σκληροῖ! Πάλη τῶν τά-

ξέων, πάλη τῶν ἀδικημένων, πάλη τῆς γυναίκας γι' ἀπολύτρωση, πάλη τοῦ παιδιοῦ γιὰ ὑγεία καὶ χαρὰ καὶ αὐτενέργεια!

Ὅλες οἱ σκλαβιῆς αἰσθητές, ὅλα τὰ ὄνειρα τῆς λευτεριάς ζωντανεμένα, ὅλες οἱ πίκρες στὰ χεῖλη, ὅλ' οἱ καίμοι καυτεροί, ὅλες οἱ καρδιῆς σὲ ἀγωνία. Βαριά τὰ δεσμά τῆς ζωῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, μικρὴ καὶ στενόχωρη τοῦ ἔγινε ἡ γῆ.

Κι' ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λίγους, ποὺ ὁ κόρος ὁ ὕλικὸς τοὺς κάνει ἄτονη, ἄβραθη καὶ στεγνὴ τὴν ψυχῆ, ὅλ' οἱ ἄλλοι ἀγωνιστές, εἴτε ἀμύνονται στὰ κάστρα τῶν καθιερωμένων, εἴτε ὀρμοῦν νὰ γκρεμίσουν τοὺς παλιούς καὶ νὰ χτίσουν τοὺς δικούς των νέους πύργους, πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ψυχικὴ ἰσχύα στρέφονται, ἐκεῖ ζητοῦν τὴν πηγὴ τῆς δυνάμεως, τὴν κιβωτὸ τῆς σωτηρίας, ἐν' ἀλόγητο στήριγμα μέσα στὸ συγκλονιστικὸ σεισμό.

Ἄλλοι γυρίζουν στὶς σκοτεινῆς πηγῆς τοῦ συναίσθηματος, στὴν ἀκαθόριστη πίστι καὶ τὸ μυστικισμό, ἄλλοι νοιώθουν μέσα τους θερμὴ καὶ ζωντανὴ τὴ θρησκευτικὴ συγκίνηση καὶ ἄλλοι ἀτενίζουν στὸ ψυχρὸ, μ' ἀκοίμητο καὶ ἀτάραχο καὶ ἀμείλικτο τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ λόγου φῶς. Ὅλοένα φῶς καὶ περισσότερο φῶς! Ποτὲ δὲν ἦταν πιὸ σταθερὴ, καὶ πιὸ μεγαλόστομη ἢ ἐπίκληση, ποτὲ δὲν ἦταν πιὸ ἀκόρεστη ἢ δίψα τοῦ φωτός.

Νὰ ὀπλισθῆ ὁ νοῦς μὲ τὴ γνώση τῶν νόμων τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου γιὰ νὰ κυριαρχῆ σκοπιμώτερα ἀπάνω στὶς πολυτοίχιες δυνάμεις, ποὺ διέπονται ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτούς· νὰ διερεινηθοῦν οἱ νόμοι τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν γιὰ νὰ ῥυθμίζεσαι ἢ ἐνέργεια τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων ἀσφαλέστερα, γιὰ νὰ πετυχαίνῃ ὠρισμένους σκοπούς· νὰ γίνῃ βαθύτερο, ἐντονώτερο, λεπτότερο καὶ πολυμερέστερο τὸ συναίσθημα, τὸ μαγικὸ ἐλατήριο τῶν πόθων καὶ τῶν ὀρμῶν· νὰ χαλυβδωθοῦν οἱ βουλήσεις μὲ τὴν ἀσκηση, μὲ τὴν αὐτενέργεια, μὲ τὴν ὑπεύθυνη δράση· νὰ δυναμώσουν, νὰ σφυρηλατηθοῦν, νὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλες οἱ ψυχικῆς ἱκανότητες· νὰ κινηθοῦν οἱ ψυχῆς πρὸς νέα ἰδανικὰ ἢ νὰ στραφοῦν νοσταλγικῆς πρὸς τὰ παλιὰ· καὶ πίσω ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς τάσεις οἱ κοινωνικῆς ομάδες, ποὺ παλαιοὶν, οἱ ἐθνουσιασμοὶ καὶ οἱ παρορμήσεις, οἱ ἀπογοητεύσεις καὶ οἱ θρήνοι, οἱ ἐξορκισμοὶ τῶν κακῶν πνευμάτων καὶ οἱ λατρεῖς τῶν νέων θεῶν. Νὰ τοιά εἶναι ἡ πολύτερη παιδαγωγικὴ, στὴν πλαύτερη σημασίᾳ τῆς λέξεως καὶ ψυχολογικῆς ἐργασία, ποὺ γίνεται σήμερα σῶλους τοὺς ζωντανούς λαούς. Περισσότερη ψυχικότητα! τὸ σύνθημα ἀπὸ παντοῦ. Ὁ θεῖος σπινθίρας νὰ γίνῃ φλόγα καὶ φῶς σταθερό.

* *

Προσπάθησα, κυρίες καὶ κύριοι, νὰ δώσω σὲ πολὺ γενικῆς γραμμῆς

τὴν εἰκόνα τὴν ψυχικὴ τοῦ σύγχρονου κόσμου. Μὰ πρέπει τώρα νὰ ξεχωρίσω μέσα αὐτῶν τὸν κόσμο τὸν ἀγῶνα τῆς γυναίκας καὶ νὰ νᾶνη-τήσω πρὸ πάντων τὴ μορφὴ, ποὺ παίρνουν οἱ πόθοι τῆς γιὰ μιὰν ἀνώτερη ψυχικότητα δική της, γιὰ μιὰν ὀλοκλήρωση τῆς ἀτομικότητάς της, γιὰ μιὰ πληρέστερη, οὐσιαστικώτερη, πλουσιώτερη καὶ ἱκανοποιητικώ-τερη πραγμάτωση τοῦ εἶναι της. Ὁ πόθος τῆς γυναίκας γιὰ τοιούτρωσιν ἢ χειραφέτηση καὶ ἀνύψωσιν δὲ γεννήθηκε σήμερα. Ἐχει τίς ρίζες τοῦ πολὺ βαθιά. Ποτὲ δὲν ἔλειψε τὸ ἀόριστο συναίσθημα γιὰ τὴ μειονε-κτικὴ τῆς θέσιν. Στὸν Εὐριπίδην καὶ Ὀδυσσεὺς ἢ Μήδεια μᾶς ζωγραφίζει χτυπητὰ τὴν ἀθλια ζωὴ τῆς καὶ τὸν ἐλαττωματικὸν χαρακτήρα, ποὺ τῆς δημιουρgeῖ αὐτὴ ἡ ζωὴ. Καὶ ὁ οὐτοπικὸς σοσιαλισμὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος τὴν τοποθετεῖ σὲ μιὰ θέσιν ἰσοτιμίας μὲ τὸν ἄνδρα.

Μὰ οἱ κοινωνικοὶ ὅροι γιὰ μιὰν ἀλλαγὴ ζωῆς μόνο στοὺς νεωτέρους χρόνους δημιουργήθηκαν.

Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία καὶ ἡ μητρότητα ἔταξαν τὴ γυναῖκα βασιλισσα τοῦ πατριαρχικοῦ σπιτιοῦ. Οἰκοδέσποινα, μητέρα, κόρη, θεράπαινα ἢ δούλη, ὁ ὀρίζοντας γιὰ τὴ δράσιν τῆς καὶ ὁ ὀρίζον-τας γιὰ τὴ ψυχὴ τῆς κλείνεται μέσα στοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ. Ὅλες οἱ ἀνώτερες κοινωνικὲς λειτουργίαι δὲν εἶναι γι' αὐτὴ. Τῆς εἶναι κλειστὴ ἡ δημιουργικὴ διάνοησιν καὶ ἡ ἐλεύθερη καὶ ἐπεύθυνη αἰχὴ, ποὺ δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον. Οἰκονομικὰ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα, τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸν δὲν ἔχει ἀτομικότητα. Οἱ συναίσθηματικὸι μόνο κόσμοι εἶναι δικαί τῆς. Ἀνεξάντλητη, πλουσία, ὀρηκτικὴ πηγὴ συναισθημάτων ἢ μηροπαισι, ἢ ἀδελφικῆς στοργῆς, ἢ συζυγικῆς ἀγάπης καὶ πίστης. Τὸ στένεμα τῆς ζωῆς τῆς ἀνοίγει τὸ βῆθος. Ἡ σκληριὰ τῆς γίνεται ἡ ἀρετὴ τῆς. Καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ἔχει τὸ θελητηρὸν τῆς ἀδιάκοπης θυσίας. Ἡ Πηνελόπη καὶ ἡ Ναυσικά! Νᾶ οἱ ἰδανικὲς γυναῖκες τοῦ πατριαρχικοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ ἰδανικὸν τῆς Πηνελόπης καὶ τῆς Ναυσικάς εἶναι γιὰ αἰῶνες πολ-λοῦς τὸ μόνο ἰδανικὸν τῆς γυναικείας ζωῆς. Ἡ κοινωνία στηρίζεται ἀπάνω στὸ σπῆτι τὸ πατριαρχικόν. Καὶ ἡ γυναῖκα μεγαλώνει καὶ ἀνατρέφεται γιὰ νὰ εἶναι ἡ Ἐστιάδα τοῦ σπιτιοῦ. Ἀνατρέφεται καὶ μορ-φώνεται μέσα στὸ σπῆτι. Οἱ τέχναι οἱ οἰκιακῆς καὶ ἡ οἰκιακὴ οἰ-κονομία εἶναι κείνη, ποὺ πρὸ πάντων καὶ μόνο τῆς χρειάζεται. Τὸ χέρι τῆς εἶναι ἡ εὐλογία τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ χέρι, ποὺ ντύνει, ποὺ τρέφει, ποὺ λούει, ποὺ χαϊδεύει. Ἡ διάνοιά της, τὸ συναίσθημά της ὑπάρχουν κυ-ρίως γιὰ νὰ ζωντανεύουν καὶ νὰ ὀδηγοῦν αὐτὸ τὸ χέρι τὸ εὐεργετικόν. Καὶ γιὰ νὰ μορφωθῇ τὸ χέρι καὶ ὅλες οἱ παθητικῆς ἀρετῆς τῆς γυναι-κας τὸ καλύτερον σχολεῖο εἶναι τὸ σπῆτι. Δὲν ὑπάρχει ζήτημα γυναικείας μορφώσεως καὶ γυναικείας παιδείας. Ἡ Πηνελόπη

εἶναι ἡ παιδαγωγὸς τῆς Νανσικῆς, ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς μητέρας. Καὶ γιὰ αἰῶνες εἶναι ὑπεραρκετῆ.

Μὰ οὔτε ὁ ἄνδρας καὶ μὲ τις πατριαρχικὲς ἀκόμη ἰδέες ἱκανοποιεῖται ἀπόλυτα μὲ τὴ γυναῖκα Πηνελόπη, οὔτε ἡ ἴδια ἡ γυναῖκα δέχεται πάντα μ' ἐγκαρτέρηση τὴ μοῖρα τῆς Ἐστιάδας τοῦ σπιτιοῦ. Ὑπάρχει μέσα τῆς ἓνα στοιχεῖο ἐξ ἴσου γυναικεῖο, ἓνα στοιχεῖο ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὸ φυσικὸ προορισμὸ τῆς. Ἡ ἀνάγκη νάρεση. Νάρεση στὸν ἄνδρα. Δὲν εἶνε ἡ Ἥρα ἡ μόνη ἐφέστια θεὰ τῆς, τὴν παραστέκει αἰῶνια καὶ ἡ Ἀφροδίτη καὶ τῆς ζητεῖ τὴ λατρεία τῆς. Κι' εἶσι ὅπου ἡ βιωτικὴ εὐμάρεια ἢ ἡ κοινωνικὴ ἀνταρσία ἀπολυτρώση τὴ γυναῖκα ἀπὸ τὴ χειρωναξία, ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ ἀφοσίωση στὴ μητρότητα, ἀπὸ τὴν ἔγνοια τοῦ σπιτιοῦ, ἔχουμε ἓναν τύπο γυναικείας ζωῆς ποὺ δὲν εἶναι πιά ἡ ζωὴ τῆς Πηνελόπης. Καὶ ὁ τύπος αὐτός, βρίσκεται παντοῦ καὶ πάντα, μὰ σὲ ὠρισμένες κοινωνικὲς καταστάσεις, σὲ ὠρισμένες στιγμὲς κορεσμοῦ πολιτισμῶν γίνεται κυριαρχικὸς καὶ φανερόνεται μὲ τὴν ἀχτινοβολία καὶ τὴν ἐλξη ἐνὸς γοητευτικοῦ ἰδανικοῦ. Νὰ ἡ Ἀσπασία καὶ νὰ ἡ Φρόνη! Νὰ ἡ *dame elegante* καὶ ἡ *courtisane* τῶν χρόνων τῆς βασιλικῆς ἀκμῆς στὴ Γαλλία καὶ νὰ ἡ γυναῖκα κούκλα τοῦ σημερινοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ *femme chic*, ἡ παρισινὴ *Femina*. Λεπτόμισχο, μυροβόλο λουλουδι, ἀνάλαφρη πεταλούδα λαμπερόχρωμη, ψυχὴ χαριτωμένη καὶ ἀνάβαθη. Καὶ τότε ἔρχεται ἓνας Rousseau καὶ βάζει τὴ σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος σαυτὸ τὸν τύπο.

«*La femme est faite spécialement pour plaire à l'homme*».

Ἴδου ὁ προορισμὸς τῆς γυναῖκας. Διακοσμητικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς μὲ δευτερεύοντα ρόλο τὴ μητρότητα. Ὅπως ἓνας ἄλλος φιλόσοφος ἔβαλε μὲ κάποια περιφρόνηση τὴ σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος στὸν ἄλλο τύπο τῆς γυναῖκας μητέρας. «Ἡ γυναῖκα εἶναι αἶνιγμα, ποὺ ἡ λύση του λέγεται μητρότητα» εἶπεν ὁ Νίτσε καὶ ὁ ἴδιος ἄλλοῦ ἐρωτᾷ: «Ἡ γυναῖκα; Μιὰ γάτα, ἓνα πουλί, στὴν καλύτερη περίπτωσι, μιὰ παραμάννα».

Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι μόνο μὲ τὸ ἰδανικὸ τῆς *dame elegante* γεννιέται ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ μόρφωση γυναικεία μὲ κάποια ἔκτασι, μὲ κάποιο πρόγραμμα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Τέτοια μόρφωση βλέπομε νὰ δίνουν στὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνα στὰ κορίτσια τῆς ἀριστοκρατίας τὰ μοναστήρια τῶν Βενεδικτίνων, συνδυασμένη πάντα μὲ τὴ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσι.

Ἡ μητέρα διδάσκει στὴν κόρη τίς τέχνες τοῦ σπιτιοῦ, ὅσο χρειάζεται φυσικὰ νὰ τίς ἔξερη μιὰν ἀρχόντισσα. Τὸ μοναστήρι καλλιερгоῦσε τὴ θρησκευτικὴ συνείδησι καὶ τίς ἄλλες γυναικείες ἀρετὲς τοῦ συναισθήματος, μὰ καὶ συνάμα προσπαθοῦσε νὰ τοὺς δώσῃ ὅ,τι χρειάζεται

για νὰ παρουσιασῆ μιὰ γυναῖκα στὸν ἀνώτερο κόσμιο, τὴν ἀγάπη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς μουσικῆς. Ἀργότερα στὴν ἐποχὴ τῶν Λουδοβίκων ἡ μόρφωση αὐτὴ παίρνει ἀκόμη κοσμικώτερο χαραχτήρα. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔχει τὴν ἀρχὴ τοῦ τὸ ἰδανικὸ τῆς διακοσμητικῆς γυναικείας ἀγωγῆς, μὲ τὴν ἐκμάθηση τῶν καλῶν ἐξωτερικῶν τρόπων, μὲ λίγη ποίηση, λίγη μουσικὴ, λίγη καλλιτεχνικὴ χειροτεχνία (κέντημα, πυρογραφία, κ.τ.λ.) Αὐτὸ τὸ ἴδιο, ποὺ ἐνισχυμένο ἀργότερα καὶ μὲ τὴ σπουδὴ ξένων γλωσσῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς ἀριστοκρατικῆς γαλλικῆς καὶ μὲ τὴν ἐκμάθηση τοῦ χοροῦ, τὸ βλέπομε νὰ φτάνη ὡς τίς μέρες μας καὶ νὰ κυριαρχῇ σὲνα ὀρισμένο μέρος τῆς κοινωνίας.

Ὅποτε μέσα στὴν πατριαρχικὴ, τὴν ἀριστοκρατικὴ, τὴ φεουδαρχικὴ κοινωνία μᾶς παρουσιάζεται κυριώτατος ἰδανικὸς τύπος ἡ γυναῖκα *Ναυσικᾶ*—Πηγλόπη μὲ παραλλαγὴ πρὸς τὰ κάτω τὴ γυναῖκα σκλάβρα καὶ πρὸς τὰ πάνω τὴν *dame elegante* ἢ τὴ Φρύνη, ποὺ στὴν καλύτερη ἐμφάνισή της λέγεται Ἀσπασία. Ἡ οἰκιακὴ χειροτεχνία καὶ οἰκονομία καὶ τὰ καθήκοντα τῆς οἰκοδέσποινας μαθαίνονται στὸ σπίτι, τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνατροφῆς τὰ παίρνουν οἱ γυναῖκες τοῦ καλοῦ κόσμου ἢ στὸ σπίτι μὲ οἰκοδιδασκάλους ἢ σὲ σχολεῖα, ποὺ ἄλλοῦ μὲν εἶναι μοναστηριακὰ ἰδρύματα, ἄλλοῦ δὲ εἶναι ἀνώτερα ἀριστοκρατικὰ Παρθεναγωγεῖα καὶ οἰκοτροφεῖα. Αὐτὰ κληροδοτημένα στὴν ἀνώτερη ἀστικὴ τάξη ἀωμαῖζουν ὡς σήμερα.

*
* *

Ὁ ἀγῶνας καὶ τὸ ἀνέβασμα τῆς ἀστικῆς τάξεως, τῆς *bourgeoisie*, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ δέκατο πέμπτο αἰῶνα καὶ ἔχει τελειωτικὸ σκληρὸν ἐπίλογο τὴ γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξεως ποὺ ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τότε ὡς σήμερα, φέρνει βαθύτατες ἀλλαγές στὴν οἰκονομικὴ βάση, στὴ σύσταση καὶ ὀργάνωση, στὴ διανοητικὴ ἐπίδοση καὶ τὴν ἠθικὴ διαμόρφωση τῆς κοινωνίας. Τὸν ἀγῶνα βέβαια τὸν ἔκαμαν οἱ ἄνδρες, τὴν ἀλλαγὴ τὴν πέτυχαν οἱ ἄνδρες, φορεῖς λοιπὸν καὶ τοῦ νέου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ ἔγιναν οἱ ἄνδρες. Αὐτοὶ πῆραν πρῶτοι καὶ τὰ νέα δικαιώματα. Ὅλα τὰ βάρη καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Στὴ γυναῖκα ἔμειναν τὰ πατροπαράδοτα βάρη, ἡ ἐγνοια τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἡ μητρότητα καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἀγαθὰ, ἡ ζωικὴ καὶ ψυχικὴ ἁσάδωνη, ἡ περιορισμένη ἀτομικότητα καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ τοῦ παρασιτισμοῦ. Αὐτὴ τὴ γυναῖκα ἀτενίζοντας ὁ Νίτσε ἔλεγε: «Ἡ γυναῖκα κατεβάζει στὴ μικρότητά της, ὅ,τι ἐγγίζει».

Τὸ ἀστικὸ σπίτι μένει οὐσιαστικὰ τὸ ἴδιο μὲ τὸ πατριαρχικὸ, ὁ ρόλος τῆς γυναίκας δὲν ἀλλάζει, ὁ τύπος τῆς γυναίκας *Ναυσικᾶς*—Πη-

νελόλης παραμένει ιδανικός. Στὰ κατώτερα στρώματα πλησιάζει περισσότερο στὴ σκλάβια, στὰν ἄνωτερα στρώματα ἀνθεὶ τὸ μαγικὸ καὶ μυρωμένο λουλουδί, ἢ λαμπερόχρωμη πεταλούδα, ἢ γυναῖκα εὐὸ καλοῦ κόσμου.

Στὴν πρώτη της τὴν ἀνατρεπτικὴ ἀκόμη ὁρμὴ ἢ ἀστικὴ τάξι θεωρώντας τὴν παιδεία καὶ τὴ μόρφωση γενικὰ σὰν ἓνα μέσο κυριαρχίας (ein Machtmittel ὅπως λὲν οἱ Γερμανοὶ) παραμελεῖ ὀλότελα τὴ μόρφωση τῆς γυναίκας καὶ χτυπιεὶ μάλιστα τ' ἀριστοκρατικὰ οἰκοτροφεία τῶν κοριτσιῶν εἴτε κληρικὰ εἴτε κοσμικὰ. Ἀργότερα τὸ ἀστικὸ κράτος φροντίζει μόνο γιὰ τὴν ἀπαραίτητη στοιχειώδη μόρφωση τῆς γυναίκας καὶ ἔτσι ἔχομε σ' ὅλο σχεδὸν τὸ δέκατο ἔνατο αἰῶνα καὶ σὺν τὴν Εὐρώπῃ μόνο δημοτικὰ σχολεῖα κοριτσιῶν δημόσια καὶ τίποτε ἄλλο. Κάθε ἀνώτερη μόρφωση τῆς γυναίκας πέρα ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖο θεωρεῖται ἰδιωτικὴ ὑπόθεση.

Μὰ στὸ μεταξὺ μέσα στὴν ἴδια τὴν ἀστικὴ κοινωνία συντελεῖται μιὰ μεγάλη μεταβολή.

ο . . . * * *

1) Πρῶτα πρῶτα ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία! καὶ ἡ μόρφωση, ποὺ ἀπλώθηκε στὸν ἀνδρικό κόσμον σὲ βαθμὸν, ποὺ ποτὲ πρὶν δὲν ὑπῆρξε στὴ γῆ, δὲν ἀφῆσεν ἀνεπηρέαστη τὴ γυναῖκα. Ἄρχισε καὶ αὐτὴ ὀλοένα ἵ περισσότερο νὰ ζῆ καὶ νάναπνέη μέσα στὸν ἥλιο τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ποὺ ζοῦσαν καὶ τὰ δέφια της, οἱ συγγενεῖς της καὶ ὁ ἄνδρας της. Ὀλοένα γινόταν δυσκολώτερον καὶ στοὺς πρὸ συντηρητικοὺς καὶ αὐταρχικοὺς ἄνδρες νὰ κρατοῦν τὴ γυναῖκα κλειστὴ σὰν τὴ βασιλοπούλα τοῦ παρναυθιοῦ μέσα στὸν ὠραῖον πύργον, ποὺ ἔχει ὅλα τὰ καλά, μὰ μαραίνεται ἀπὸ ψυχικὴ ἐρημιά. Ἡ ψυχικὴ μόνωση τῆς γυναίκας ἄρχισε νὰ χαλαρῶνεται. Τὸ βιβλίον μπίκε στὸ σπῆτι, ἡ διακοσμητικὴ μόρφωση ποὺ καὶ ποὺ πλουτίζεται μὲ κῆποια στοιχεῖα οὐσιαστικώτερα, τὰ δυνατώτερα γυναικεῖα ἄτομα ἀρχίζουν νὰ ζητῶν ζωηρὰ τὰ δικαιώματά τους.

Μὰ ὅλ' αὐτὰ θὰ μένανε στὴ χώρα τῶν οὐτοπικῶν προσπαθειῶν, ἂν ἡ γυναῖκα δὲν κατακτοῦσε τὸν ἀληθινὸν στυλοβάτη τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἂν δὲ γινόταν ἀνεξάρτητος παράγοντας δημιουργικῆς ἐργασίας. Καὶ ἐδῶ ἐγινε ἡ σημαντικώτατη ἀλλαγὴ.

Πολλὰ περιστατικὰ, μεγάλοι πόλεμοι, ποὺ τραβοῦσαν τοὺς ἄνδρες σὲ μεγάλες μάζες ἔξω ἀπὸ τὶς δουλιές των καὶ δημιουργοῦσαν κενὰ στὴν κοινωνικὴ οἰκονομία· ὁ βιομηχανισμὸς, ποὺ ἤθελε πολλὰ καὶ φτηνὰ χέρια· τὸ κεφαλαιοκρατικὸ γενικὰ σύστημα, ποὺ ἔσπασε τὴν οἰκοτεχνία καὶ τὴ μικρὴ κλειστὴ βιοτεχνία καὶ ἀνάγκασε καὶ τὶς γυναῖκες ποὺ κέρδιζαν πρὶν κἄτι στὸ σπῆτι, νὰ τὸ κερδίζουν τώρα ἔξω καὶ προσφέροντας ἔτοιμα τὰ περισσότερα οἰκιακὰ προϊόντα ἀφῆσεν ἐλεύθερον πολὺν καιρὸ στὴ γυναῖκα καὶ συνάμα ἔκαμε πολὺ εὐκολώτερον τὸ κέρδος μὲ τὴν

ἀνάληψη μισθωτῆς ἐργασίας· ἡ οἰκονομικὴ ἀδυναμία τοῦ μικροαστικοῦ σπιτιοῦ, ποῦ δὲ μποροῦσε πιά νὰ διατρέφῃ μέληδα τοῦ πατέρα ἢ τοῦ ἀδελφοῦ ἐνήλικα γερὰ κορίτσια, ποῦ μαραίνονταν διανοητικά καὶ ἠθικά περιμένοντας τὸν οὐρανόσταλτο λυτρωτῆ· ὅλοι αὐτοὶ καὶ ἄλλοι συντελεστές, ποῦ δὲν εἶναι ἔργο μου νὰ τοὺς ἀναπτύξω ἀπόψε, ἔφεραν μεγάλο ἀριθμὸν γυναικῶν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, τίς ἔτσιμαν ἀποτελεῖς οἰκονομικοῦς παράγοντες σχετικὰ μὲ τὸ σπίτι των καὶ δημιούργησαν τὴ βίαση γιὰ τὴν ἠθικὴ αὐτοτέλεια καὶ τὴν κατάρτησιν ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Τὸ φαινόμενον εἶναι γενικὸ οὔτε τίς χώρες, ποῦ ζοῦν λίγο ἢ πολὺ μέσα στὸ ἀστικὸ καθεστῶς.

Καὶ τότε ξέσπασε οὔτε τίς χώρες αὐτές ὁ ἀγῶνας τῆς γυναίκας γιὰ τὸν ἐξανθρωπισμὸν της. Ἀπὸ σκοτεινὲς διανοήσεις καὶ ἀπλοῦς πόθους προβαίνοντας ὀλοένα σὲ πῶς φωτεινὴ καὶ καθαρὴ καὶ πραγματικώτερη ἀντίληψη τῶν σκοπῶν του, ὁ ἀγῶνας αὐτὸς ἔκαμε μεγάλες προόδους οὔλο τὸ δέκατο ἔνατο καὶ εἰκοστὸν αἰῶνα.

Δὲν πρόκειται γιὰ ἐξανδρισμὸν τῆς γυναίκας, ὅπως τόσο σιγνὰ παρεξηγήθη καὶ παραστάθη τὸ κίνημα. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἡ ποῖο ἀφύσικη παραπλάνηση. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὴν ἀπόκτησιν μερικῶν δικαιωμάτων, γιὰ τὰ ὅποια γίνεται μεγάλος θύρρυθος, εἶσι ποῦ πολλοὶ νὰ νομίζουσι, ὅτι αὐτὸ εἶναι ὅλο τὸ ζήτημα, ἐν ᾧ μόνον τοὺς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἔχουσι τὴν σημασίαν, ποῦ τοὺς ἀποδίδεται. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὸ περίφημον ζήτημα τῆς ψήφου, ποῦ ἔφτασε σχεδὸν μόνον αὐτὸ καὶ στὸ τόπο μας. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐξωτερικά. Μόνον τοὺς δὲν ἔχουσι παρὰ λίγη σημασίαν. Οὔτε ἡ Ἑλληνίδα οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία θὰ κέρδιζε τίποτε, ἂν δινόταν ψήφος σις γυναῖκες καὶ οἱ γυναῖκες ἔμεναν στὴ διανοητικὴ καὶ ψυχικὴ κατάστασιν, ποῦ βρίσκονται σήμερον.

Ὁ Γυναικεῖος Ἀνθρωπισμὸς εἶναι ἓνα ἰδανικὸ ζῶης πολὺ βαθύτερον καὶ περιεκτικώτερον ἀπ' ὅλ' αὐτὰ. Δὲν πρόκειται νὰ ἀλλάξῃ τὴ φύσιν τῆς ἡ γυναῖκα ἢ νὰ καταργήσῃ τὸν προορισμὸν της, δὲν πρόκειται νὰ ἐντικαταστήσῃ τὴν ψυχὴν της μὲ τὴν ἀνδρικήν ψυχὴν οὔτε νὰ σκοληθῇ σὲ ὅ,τι ἀκριβῶς ἀγορεύεται ὁ ἀνδρας στὴν ἴδια ἔκτασιν καὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, πολὺ δὲ λιγώτερον νὰ μιμηθῇ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν του εὐφάνισιν, τὰ φροσίσματά του, τοὺς τρόπους του καὶ τίς καλὲς ἢ κακὰς του συνήθειας. Πρόκειται νὰ μείνῃ γυναῖκα, ἰδιότυπον πλάσμα, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἀνδρα καὶ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ, μὰ συνάμα νὰ γίνῃ ἀνθρωπος τέλειος. Ὅχι ἐξανδρισμὸς μὰ ἐξανθρωπισμὸς τῆς γυναίκας εἶνε τὸ ἰδανικὸν τέρμα τοῦ ἀγῶνα της, ὅπως παραμένει καὶ τὸ ἰδανικὸν τέρμα γιὰ τὸν ἀνδρα.

Τὸ ἀνθρώπινον εἶναι της, τὴ θεῖαν μοῖρὰ της, τὴν ἔχει μέσα της, εἶναι δικαίωμα της. «Οὐκ ἐνὶ ἄρρεν, οὐκ ἐνὶ θῆλυ».

Μὲ βάση τὴν παραγωγικὴ ἔργασία, ποὺ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν οικονομικὴ αὐτοτέλεια καὶ τὴν τοποθετεῖ στὸ ἴδιο ἐπίπεδο δυνατότητας γιὰ τὴ ζωὴ μὲ τὸν ἄνδρα, τῆς ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ κάθε τελειοποίηση. Ἡ ἀνεξάρτητη καὶ ὑπεύθυνη δράση στὴν κοινωνία τῆς δίνει τὸ σπουδαιότερο στοιχεῖο γιὰ νὰ ἀντιυθῆ σὲ ἠθικὴ προσωπικότητα. Ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος καὶ ὅλων τῶν ἱκανοτήτων τῆς τὴν προετοιμάζει γιὰ τὴ δημιουργικὴ ἔργασία—ἀνάλογη πάντα μὲ τὴν ψυχικὴν ἰδιοσυστασίαν τῆς—σὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν κατώτατο ὡς τὸν ἀνώτατο. Χειροτεχνία κάθε μορφῆς, βιομηχανία, ἐμπόριο, ὑπαλλήλεια, καλὲς τέχνες, ἐπιστῆμες, κοινωνικὴ πρόνοια, κοινοτικὲς καὶ δημόσιες λειτουργίαι καὶ ἡ ρύθμιση τῆς πολιτειακῆς λειτουργίας, ὅλοι οἱ κύκλοι, ἀρκεῖ νᾶχη τὴ θέληση, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν, τῆς ἀνοίγονται μπροστά τῆς. Ἔχει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐργασθῆ δημιουργικὰ ἢ γυναίκα. Καὶ τὴ στιγμή ποὺ θάποκλήσῃ τὴν ἠθικὴν τῆς αὐτοτέλειαν καὶ τὴ ἐπίγωση τοῦ ἐγὼ τῆς, τῶν δικαιωμάτων τῆς μὰ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών τῆς ἀπέναντι στὸ σύνολο σὲν τέλειος ἄνθρωπος, τότε καὶ αὐτὴ τῆς ζωῆς ἢ ὑπέρτατη λειτουργία, ποὺ ἡ γυναίκα εἶναι ἕρειά τῆς, ἢ μητρότητα, θὰ τῆς δίνη τὴν ἀληθινὴν χαρὰ τῆς δημιουργίας. Τὸ σπίτι θὰ ὑψωθῆ γιατί θὰ λείψῃ ἀπὸ μέσα κεῖ ἡ σκλαβιά, ἢ ψυχικὴ ἀναπηρία, ὁ παρασιτισμός. Καὶ ἡ ἔργασία τῆς γυναίκας μέσα στὸ σπίτι, ποὺ καὶ τώρα ἔχει τόση δημιουργικότητα καὶ τόσες εὐθύνες, μὰ εἶναι τόσο παραγνωρισμένη ἀπὸ τὴς οικονομικῆς καὶ ἠθικῆς συνθήκας, θὰ πάρῃ τὴν ἀξίαν τῆς, γιατί θὰ ἔχη συγκριτικὸ μέτρο τὴν ἄλλη τῆς ἔργασία.

Ἡ γυναίκα ἀπολυτρωμένη, ἐξανθρωπισμένη καὶ σὰν μητέρα καὶ σὰν πολίτης καὶ σὰν κοινωνικὸς παράγοντας θὰ εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερη ἀπὸ σήμερον. Θὰ τινάξῃ ἀπὸ πάνω τῆς τὴν ψυχικὴν «ῥαστώνην», θὰ νοιώσῃ τὴ σοβαρότητα τῆς ζωῆς. Καὶ τότε μόνον θὰ αἰσθανθῆ καὶ μέσα στὸ σπίτι τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ὑπέρτερην χαρὰν τῆς ἐνέργειας.

Κοιτάξετε πόσο αὐτόματα ὠχρῖα δίπλα σ' αὐτὸ τὸ ἰδανικόν, τὸ ὄραμα τῆς γυναίκας, ποὺ ζῆ μὲ ἀποκλειστικὸν τῆς ζωῆς τῆς σκοπὸν νὰ περιφάρῃ τὴν ἀνία τῆς, τὴν ἐλαφρότητα τῆς, τὸν παπαγαλλισμόν τῆς, τὴν ψυχικὴν τῆς κενότητα ψυμμυθιωμένην, διακοσμημένην ἀπὸ πολύχρωμα ὑφάσματα καὶ ἀρωματισμένην ἀπὸ πολυώνυμες μυρωδιὰς. Δὲν πρόκειται καὶ δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἢ ὁμορφιά ἀπὸ τὸν κόσμον, μὰ νὰ μπῆ στὴ θέση τῆς ψεύτικης ὁμορφιάς ἢ ἀληθινῆς, ἢ μόνον ἀξίαν νὰ μαγεύῃ τὴς ψυχῆς.

Καὶ τότε ἡ κοινωνία θὰ αἰσθανθῆ διπλασιασμένες τὴς δημιουργικῆς τῆς δυνάμεις. Ἐνα κῆμα ὑγείας καὶ ἰσορροπίας ζωϊκῆς καὶ ψυχικῆς; θὰ χυθῆ ὀρηκτικὰ μέσα στὴν ἀνθρώπινην ζωὴν. Πόσες γάγγραινες ἀληθινῆς τῆς σημερινῆς ζωῆς μας, πόσες κακομοιριάς, ποὺ δὲ θέλω

νά εξετάσω ἀπόψε δὲ θὰ βροῦν ἴσως τὴ ριζικὴ τους θεραπεία μὲ τὴ νέα κοινωνικὴ μορφή!

Καὶ τὸ ἰδανικὸ αὐτό, ποῦ μᾶς παρουσιάζεται δημιουργημένο ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ κίνησι καὶ ποῦ φυσικὰ δὲν περιμένουμε νὰ τὸ ἰδοῦμε τέλεια ἐνσαρκωμένο ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη, γιατί οὔτε θαύματα οὔτε ἄλλα γίνονται στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ὁλοένα γίνεται ἐντονώτερο καὶ προβαίνει σιγὰ σιγὰ θετικώτερα πραγματοποιημένο στὶς χῶρες, ποῦ βαδίζουν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Πολυποικίλα εἶναι τὰ φανερώματά του. Μὰ γιὰ νὰ ἰδοῦμε κείνο, ποῦ ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει ἀπόψε, δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ προσέξουμε στὶς μεγάλαις ἀλλαγῆς, ποῦ ἔγιναν στὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδεώδη καὶ τὰ μορφωτικὰ συστήματα τῆς γυναικείας τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ποῦ εἶναι ἀποτελέσματα τοῦ νέου ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς τῆς.

* * *

Ἡ γυναικεία ἐκπαίδευσι εἶχε διαμορφωθῆ πρὸ πάντων μὲ τὴν ἐπίδρασι τοῦ διακοσμῆτικοῦ ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς τῆς. Τὰ νεώτερα κράτη, τὰ ἄστικά, εἶχαν θεωρήσει τὴ μὀρφωσι τῆς γυναικείας πέραν ἀπὸ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, γιὰ ὑπόθεσι ἰδιωτικῆ. Ἡ κατάστασι αὐτὴ ἀρχίζει ν' ἀλλάξῃ ἀπὸτομα στὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Στὴν Ἀμερικῆ, στὴ Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία διατυπώνονται μὲ μιᾶς καὶ σὲ διάφορες παραλλαγῆς καὶ διαβαθμίσεις ἀρχίζουν καὶ νὰ ἐφαρμόζονται τὰ νέα αἰτήματα τῆς γυναικείας παιδείας. Ὅχι πιά ἐκπαίδευσι χωρὶς σοβαρὸ σκοπὸ, μ' ἓνα μωσαϊκὸ ἀπὸ γνώσεις, ἓνα λίγο ἀπ' ὅλα γιὰ ἐπίδειξι, μιὰ προσποίηση καλλιτεχνικῶν διαθέσεων καὶ φιλολογικῶν κλίσεων, μ' ἓναν παπαγαλλισμὸ ξένων γλωσσῶν καὶ τὸ πολὺ πολὺ καὶ λίγα ἐργόχειρα καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία γιὰ δόσι τάχα πραχτικότητας, σὰν προετοιμασία τάχα γιὰ τὰ ἔργα τῆς οἰκοδόμου καὶ μητέρας. Τώρα χρειάζεται ἐκπαίδευσι μὲ σοβαρὸ τέρμα, ἀνάλογη ἢ ὁμοια ἢ καὶ ἀπαράλλαχτη ὅπως ἡ ἀνδρική, μὲ σχολεῖτι μέσης ἐκπαιδύσεως ἰσοδύναμα, μὲ δικαιώματα στὸ τέλος τῶν σπουδῶν τὰ ἴδια μὲ τῶν ἀνδρῶν, μὲ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα σοβαρὰ παρόμοια μὲ τὰ ἀνδρικά ἢ καὶ μὲ τὴ ριζικώτερη ἀκόμη λύσι τῆς συνεκπαιδύσεως (coeducation) σ' ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῶν σχολείων. Κι' αὐτὰ τὰ οἰκιακὰ ἔργα, ἡ ἐπιστῆμη τοῦ σπιτιοῦ, παίρνουν ξεχωριστὴ σοβαρώτατη θέσι στὸ συνολικὸ σύστημα τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς. Εἰδικὰ σχολεῖα προετοιμαζοῦν τὸ κατάλληλο προσωπικὸ, εἰδικὰ σχολεῖα μορφώνουν κορίτσια ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ σ' ὅλα τὰλλα σχολεῖα τὰ μαθήματα αὐτὰ γίνονται οὐσιαστικώτερα καὶ πλουτίζονται καὶ μὲ ἄλλα σχετικὰ μὲ τὰ καθήκοντα τῆς μητρότητας (παιδοκομία, ὑγιεινὴ κτλ.). Κι' ἔτσι δείχεται ὁλοφάνερα, ὅτι ἡ νέα κίνησι αὐτὴ ἀντὶ νὰ εἶναι ἐχθρική πρὸς τὴν οἰ-

κογένεια ὅπως κατηγορεῖται, τοῦναντίον προσπαθεῖ νὰ προετοιμάσῃ τὴ γυναῖκα πολὺ ἀληθινώτερα καὶ σοβαρώτερα ἀπὸ πρὶν γιὰ τὰ καθήκοντά της ὡς μητέρας καὶ οἰκοδόσποινας.

Καὶ τέλος μπαίνει ἡ γυναῖκα ὀρμητικὰ στάνωτάτα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Τὰ Πανεπιστήμια καὶ οἱ Σχολές τῶν Καλῶν Τεχνῶν γεμίζουν ἀπὸ γυναῖκες, ἀρχίζουν καὶ τὰ Πολυτεχνεῖα νὰ ἔχουν πολλὰς φοιτήτριες, καθὼς καὶ τὰλλα ἀνώτερα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἀκόμη καὶ οἱ γεωργικὲς σχολές.

Ἡ γυναῖκα ζητάει τὴν ἀνώτατη παιδεία, ποὺ θὰ τὴν εἰσαγάγῃ στὸν κύκλον τῆς ἀνώτατης διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐνέργειας, στὴν καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, τὴ δημιουργικὴ ἔρευνα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπεύθυνη δράση μέσα στὶς πειρὸ σημαντικὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς λειτουργίας. Κι' ἔτσι βλέπουμε τὴ γυναῖκα νὰ συναισθάνεται βαθιά, πὼς ἡ ἐλευθερία μὲ ὅλα τὰ παρεπόμενά της, ἡ ἀνύψωση καὶ ἡ ἀπολύτρωση δὲν εἶναι τόσο δικαίωμα, ὅσο καθήκον. Βαρειὰ χρέη ἠθικὰ παίρνει ἐπάνω της ἡ γυναῖκα. Ἡ ψυχὴ της πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ καὶ πρὸς τὸ διανοητικὸ καὶ πρὸς τὸ συναισθηματικὸ καὶ πρὸς τὸ ἠθικὸ της μέρος γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ σταθῇ ἄξια δίπλα στὸν ἄνδρα, νὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ ἐνεργητικὸς συντελεστής τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ κάμῃ τὴν κοινωνία ὑγιέστερη, δημιουργικώτερη, εὐαγέστερη. Καὶ γιὰ τὴν κοινωνία πάλι ἡ μόνη ἐγγύηση πὼς ἡ μοιραία καὶ ἀναγκαστικὴ ἀπολύτρωση τῆς γυναίκας δὲν θὰ τῆς εἶναι πηγὴ ἀδυναμίας καὶ ἀναρχίας, χλιάρωση τῆς συνοχῆς της καὶ κλονισμὸς, παρέχεται ἀπὸ τὴ σοβαρὴ καὶ οὐσιαστικὴ ἐκπαίδευση τῆς γυναίκας. Τὸ ξιναλέω αὐτό. Ἡ σοβαρὴ καὶ βαθιὰ μόρφωση τῆς γυναίκας ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλέστερη ἐγγύηση γιὰ τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας σχετικὰ μὲ τὸ γυναικεῖο ζήτημα.

* *

Καὶ τώρα ἂς ἔλθωμε στὴν Ἑλλάδα. Θυμηθῆτε τὸ ἀρχικὸ μας ἐρώτημα. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἀνάγκη νὰ πάρῃ ἀνώτερη μόρφωση ἡ γυναῖκα εἶναι ἀληθινὴ στὶς πολιτισμένους κοινωνίας τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, ἰσχύει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα;

Τὸ ἐρώτημα θὰ ἦταν ὅπως διόλου περιττό, ἂν δὲν εἶχεν ἀκόμη γιὰ πολλοὺς Ἕλληνας τόσο αὐτονόητο κύρος ἢ θεωρία, ποὺ πότε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Ἀνατολισμοῦ, πότε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ ἑλληνοκεντρισμοῦ, πότε σὰν ἀόριστη πίστη σὲ μίαν ἰδιαίτερη ἀποστολὴ τοῦ «περιουσιῶ λαοῦ», πότε σὰν δόγμα μὲ κάποια ἐπιστημοφάνεια, διατυπώνεται σὲ κάθε περίστασις εἴτε γιὰ κοινωνικὰ, εἴτε γιὰ πνευματικὰ, εἴτε γιὰ καλλιτεχνικὰ, εἴτε καὶ γιὰ οἰκονομικὰ ζητήματα πρόκειται. Ἡ Ἑλλάδα

κυμαίνεται και κλονίζεται δυστυχῶς μέσα σὲ δύο ἀκρότητες, τὴν τυφλὴ ξηνομανία ἀπὸ τῆ μιᾶ καὶ τὸν ἀπόλυτο αὐτοχθονισμό ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ ἀντιγράφουμε στὰ τυφλά τοῦ ξένου ἢ προσκολλίμαστε σὰν ὄστρακα στὰ πύττια ἢ τὰ δῆθεν πύττια.

Δὲ δημιουργοῦμε ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα καὶ μὲ αὐθόρμητη πρωτοτυπία σύμφωνα μὲ τὸ ἀληθινὸ μας ἐγὼ καὶ μὲ τοὺς ἀντικειμενικοὺς ὄρους τῆς ζωῆς μας.

Κατὰ τὴ θεωρία ἐκείνη τοῦ αὐτοχθονισμοῦ ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ κάτι ξεχωριστό, ἔξω ἀπὸ τοὺς νόμους, ποὺ διέπουν τίς ἄλλες εὐρωπαϊκὰς κοινωνίες, εἶναι ἓνας ὄργανισμός, ποὺ μπορεῖ νὰ βαδίξῃ δικό του δρόμο, νὰ στέκεται ἐκεῖ ποὺ οἱ ἄλλοι προχωροῦν, νὰ διατηρῇ μορφές, ποὺ στίς ἄλλες κοινωνίες γέρασαν, ξεφυλίστηκαν καὶ χάθηκαν ἢ καὶ ν' ἀνασταίην ἀκόμη κόσμους πεθαμένους. Δὲν εἶναι τόσο θεωρία θεϊκὴ ὅσο ἀρηνητικῆ. Εἶναι ἄρνηση τοῦ εὐρωπαϊσμοῦ, ἄρνηση τοῦ συγχρόνου πνεύματος. Εἶναι μιὰ συντηρητικότη, ποὺ προκαλύπτεται μὲ τὸν ἑλληνοκεντρισμό, ὅπως ἢ γελῶνα μὲ τὸ καβούκι τῆς. Εἶναι μιὰ ψυχικὴ νάρκη καὶ μιὰ μοιρολατρεία ὑψωμένη σὲ θεωρία. Εἶναι ἀκριβῶς ἓνας ἀνατολισμὸς μὲ τὴν κακὴ σημασία, φανέρωμα δηλαδὴ ναρκωμένων μοιρολατρικῶν ψυχικῶν καταστάσεων, ἀόριστη νοσταλγία χαμένων ἀγαθῶν. Ἡ ἀρρώστεια ἀκριβῶς, ποὺ κατέβασε ὅλο τὸν ἀνατολικὸ κόσμο στὰ χαμηλότερα σκαλοπάτια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸν ἔκαμε εἰλωτα τῶν Δυτικῶν λαῶν. Γιατὶ ἀπλούστατα καὶ φυσικώτατα ἡ σκλαβιά εἶναι ἡ μοῖρα τῶν ναρκωμένων ψυχῶν.

Στὸ θετικὸ τῆς μέρους ἡ θεωρία αὐτὴ εἶναι δικαιολογημένη ὡς ἓνα βαθμὸ, ὅσο ὑποστηρίζῃ πῶς πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰδιοτυπία ἢ ἑλληνικὴ στὰ δημιουργήματα τοῦ νεωτέρου μας πολιτισμοῦ. Καὶ χωρὶς τῆ θεωρία ἢ ἰδιοτυπία ἢ Ἑλληνικὴ θεὶ ὑπάρχη ἂν πρόκειται γιὰ ἀληθινὰ δημιουργήματα. Μὰ ἴσα ἴσα τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἄρνησης καὶ τῆς στειρότητας, εἶναι πῶς ἡ θεωρία αὐτὴ δὲ μᾶς ἔδωκεν ὡς τώρα οὔτε ἓνα πραγματικὸ δημιούργημα.

Καὶ τί ἐγίνε καὶ τί γίνεται στὴν πραγματικότητα ;

Ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀποτελεῖ φυσικὰ κληρονόμους εἰδους ἐξαίρεση στοὺς οἰκονομικοὺς ἢ τοὺς κοινωνικοὺς νόμους, ποὺ κυριαρχοῦν σ' ὅλες τίς σύγχρονες κοινωνίες. Ἡ καθυστέρηση δὲν εἶναι ἐξαίρεση. Εἶναι ἀπλούστατα κατώτερος βαθμὸς ζωτικότητας. Ζοῦμε μέσα στὸ ἄστικό, στὸ κεφαλαιοκρατικὸ καθεστῶς καὶ παρουσιάζομε ὅλα τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ συμπτώματά του καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά. Ἴσως μὲ κάποια διαφορὰ βαθμοῦ στὴν ἔνταση ὀρισμένων ἐκδηλώσεων, ἴσως μὲ κάποια διαφορὰ στὴ σχέση τῶν διαφορῶν συντελεστῶν του, μὰ πάντα πάντα μέσα στὸ γενικὸ πλαίσιο τῆς κοινωνικῆς μορφῆς, ποὺ ἔχουν οἱ δυτικὰς

κοινωνίες. Καί σένα μόνο σημείο παρουσιάζομε φανερώτατη, ἔξαιρετική καθυστέρηση. Στήν πνευματική σύλληψη, στή διανοητική ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων τῆς ζωῆς μας καί στήν καθοδήγηση τῆς κοινωνίας ἀπό τοὺς διανοούμενους της. Πραγματική στέρηση καί στείρωση καί φτώχεια ἀπό ἐπιστημονική καί φιλοσοφική ἐνατένιση καί ῥύθμιση τῆς ζωῆς μας. Ἐδῶ ὑπάρχει τὸ μεγαλύτερο χάσμα. Μεταφέρομε, ὅπου τὸ μεταφέρομε, ἀπλῶς τὸ γράμμα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιστήμης, τὸ σκελετώδικο περιεχόμενο, μᾶς ξεφεύγει ἡ σκέψη, ὁ ζωτικός χυμός. Καί ἡ περιοριζόμεστε σαυτὸ τὸ γράμμα καί, ὡς πρὸς τὴν ἀνώτερη σκέψη, τὴ θεωρητική πρωτότυπη ἐπεξεργασία, πού μόνη δίνει σάρκα καί ζωὴ στὸ σκελετό, μεταβάλλομε τὸν ἐγκέφαλό μας σὲ παγωμένο βάτραχο, ἢ καλοκαθισμένοι ἀνετα μέσα στὰ πάτρια παίρνομε ἐχθρική ἀρνητική στάση σὲ κάθε τι, πού ἐρχεται νὰ μᾶς ὑπενθυμίση τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς καί νὰ λειώση τοὺς διανοητικούς μας πᾶγους.

Καί τί συμβαίνει στήν πραγματικότητα ;

Τὸ ῥεῦμα τῆς ξένης ζωῆς εἰσβάλλει ὀρμητικό, ἀσυγκράτητο, ἀνεξέλεγκτο καί ἀρρύθμιστο καί ἡ Ἑλληνική κοινωνία παρουσιάζει πραγματικά τὸ φαινόμενο τυφλῆς καί ἀλόγιστης ξενομανίας, τὰ οἰκτιρὰ συμπτώματα καθαρῶτατου πιθηκισμοῦ πέρα γιὰ πέρα (ἐκδομή καί ὁ ἀρχαϊσμός, ἡ προγονοπληξία, ὁ ψευτοκλασικισμός εἶναι μιὰ μορφή αὐτοῦ τοῦ πιθηκισμοῦ).

Αὐτὸ εἶναι τὸ θμελιῶδες ἔγκλημα τῶν διανοητικῶν ἀρχηγῶν ἀπέγαντι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, προικισμένου μῦλα ταῦτα ἀπὸ τὴ φύση μὲ κάποια ἔξαιρετικά χαρίσματα. Καί ἡ κατάστασις μᾶς παρουσιάζεται φυσικά ἢ ἴδια καί ὡς πρὸς τὴ γυναίκα καί τὰ ζητήματά της. Ὡς χτές, ὡς σήμερα ἀκόμη ἐξοφλοῦμε στήν Ἑλλάδα τὸ ζωτικώτατο πρόβλημα μὲ ἀστειολογίες. Ἐχομε αὐτὸ τὸ ἔξαιρετικό χάρισμα. Ἀντικαθιστοῦμε τὰ πάντα μὲνα ἀστείο, ἐνὰ καλαμποῦρι ἀξίζει μιὰ φιλοσοφία ὀλόκληρη.

Καί τί συμβαίνει στήν πραγματικότητα ; Γυρίστε γύρω σας νὰ ἐξετάσετε καί νὰ ἰδῆτε, τί γίνεται τὸ πατριαρχικὸ σπίτι καί οἱ περιφημες «πατριαρχικαὶ παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας» ποῦ ἔτσι σὺν μιὰ ξερῇ καί ἀπολιθωμένῃ φράσει ἀποτελοῦν τὸ ἅπαντο τῶν κοινωνιολογικῶν μας στοχασμῶν ἀπάνω στὸ γυναικεῖο ζήτημα ;

Νομίζω, ὅτι «κοιμωμένων τῶν διανοουμένων καί τῶν ἠθικολόγων μας» οἱ παραδόσεις καί τὰ ἦθη αὐτὰ ἀρχισαὺν νὰ ἐξατμίζωνται στοὺς τέσσαρις ἀνέμους χωρὶς νὰ μπαίγη στή θέση τοῦς τίποτε καλύτερο

Ὁ ἑλληνικὸς μεσαίωνας μᾶς κληροδότησε πραγματικά τὸ πατριαρχικὸ σπίτι. Ἡ σκλαβιά στὸν ἔξνο δεσπότη, ἡ φτώχεια, ἡ στέρηση πο-

λυκίνητης άτομικῆς ζωῆς εἶχαν σφυρηλατήσει σφιχτότερους τοὺς δεσμούς τῶν μελῶν του. Ἡ Ναυσικᾶ-Πηγελόπη Ἰδανικὸ τῆς νέας ἑλληνίδας γυναίκας. Μὰ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἐξελίχθηκε πρὸς τὸν ἀστικὸ πολιτισμὸ ἕκαστὸ χρόνο ἀκόμα. Στὴν Ἀθήνα καὶ τίς μεγαλύτερες πόλεις, κέντρα τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ μας, τί εἰκόνα ἔχουμε σήμερον; Μιὰ μικρὴ κοινωνικὴ ομάδα στὴν ἀρχή, ποὺ ἔφτασε σὲ ὑλικὴ εὐμάρεια καὶ σ' ἐλευθερίαν κινήσεων ὑποδουλώθηκεν ὀλίγετα στὴ μίμηση τοῦ «ὑψηλοῦ κόσμου» τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτεουσῶν. Τὸ Ἰδανικὸ τῆς γυναίκας κούκλας, ἀφ' οὗ κατάρχησε τὴν ἀνώτερη ἀστικὴ μας τάξη ἔσπασε καὶ τὰ κάστρα τοῦ μεσοαστικοῦ σπιτιοῦ. Ἡ Πηγελόπη ἀρχισε νὰ ὠχρηᾷ μπροστὰ στὸ μοσχοβολημένο, ἐπιπόλαιο καὶ πολύχρωμο φιγουρίνι. Ἡ γυναίκα Πηγελόπη;! Θρυλὸς τῶν καθυστερημένων γαϊδάδων! Ὡ! ἡ Femme à la mode ἢ Παρισινή, ἢ femme chic, ἢ dame elegante, νὰ τὸ θαυμάσιον χρυσόγειρο, ποὺ μέρα νύχτα γοητευτικὰ σαγηνεύει καὶ πλαναίει τὴν ἑλληνίδα κόρη καὶ γυναίκα καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ κόσμου. Κι' ὅλα τὰ ῥέματα στὸ ἴδιο τρέχουνε θολὸ ποτάμι. Ἡ παραπλανημένη κόρη τοῦ προλεταριάτου, ἡ παραπλανημένη κόρη τοῦ μικροαστικοῦ σπιτιοῦ, ἡ γυναίκα τοῦ «καλοῦ κόσμου» ὅλες θυσιάζουν τὸ εἶναι τους, τὸ πολυτιμότερό τους, τὴν ψυχὴ τους στὸ ἴδιο εἶδωλο, στὸν «Χρυσοῦν μόσχον». Καὶ ἡ πολυθρύλητος Πηγελόπη—ὄλωσ διόλου demodée—τρέπεται σχεδὸν νὰ παρουσιασθῇ στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Νὰ ἡ πραγματικότης.

Μὰ δίπλα αὐτὸ τὸ θολὸ ποτάμι ὑπάρχει καὶ τὸ σιγανὸ ῥεματάκι τοῦ διάφανου νεροῦ, τὸ στοιχεῖο τῆς ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑγείας, ἡ ἐργαζομένη γυναίκα.

Σιγὰ καὶ δειλὰ ξεβγήκεν ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ φτωχὸ κορίτσι, ποὺ δὲ μπορούσε πιά νὰ περιμένῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὸ βιοπαλαιστὴ πατέρα ἢ ἀδελφὸ καὶ ἡ φτωχὴ γυναικούλα, ποὺ δὲν τὴν ἔσωνε τὸ μεροκάματο τοῦ ἀνδρὸς γιὰ νὰ ζήσει τὴ φανίλια καὶ ποὺ ἡ σπιτικὴ ξενοδοσιὰ ὄσο καὶ ἂν ἔχυνε τὰ μάτια τῆς γιὰ νὰ τὴν πολύνῃ, δὲν τίς ἱκανοποιούσε οὔτε τίς πιὸ στοιχειώδεις ἀνάγκες. Ἔτσι μπῆκε ἡ γυναίκα στὸ ἐργαστάσιον καὶ στὸ μοδιστράδικον καὶ στὸ κατάστημα. Τὸ μικροαστικὸ κορίτσι ξεβγήκε στὴν ἀρχὴ πρὸς μιὰ κατεύθυνση, τὴ δασκαλωσύνῃ. Ἐπειτα ὁμως μπῆκε μὲ θάρρος καὶ στὸ Ὑπουργεῖον καὶ στὸ γραφεῖον καὶ στὴν Τράπεζαν καὶ παντοῦ ὅπου τῆς ἀνοίγεται ἡ πόρτα τῆς τίμιας δουλειᾶς. Καὶ σήμερον ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα ἐργαζομένη γυναίκα. Κάθε μέρα πληθαίνει γοργὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν καὶ μαζί τους ἡ ἐλπίδα ἐνός καλύτερου μέλλοντος καὶ γιὰ τὴν κοινωνίαν καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειαν. Γιατί βέβαια δὲ θὰ ὑποστηρῆθῃ κανεὶς, πῶς ὑπάρχει οἰκτρότερον πρόβλημα ἀπὸ τὸ σπῆναι τὸ γαμᾶτο ψυχρὸς ἀποτελεσματικῶν, ποὺ προσδοκοῦν μέρα νύ-

χτα μὲνα ἀρωματισμένο ποθοπλάνταγμα τὸ λυτρωτὴ, ὡς γαμπρὸ ἢ καὶ στήν ἔσχατη ἀνάγκη σὰν ἀπλὸ χορηγὸ τοῦ πολύχρωμου κουρελιοῦ καὶ τῆς ἀρωματισμένης διαφθορᾶς. Ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα εἶναι εὐλογία κοινωνική. Ἡ δουλειὰ ἢ ἀπολυτρωτική, ἢ δουλειὰ ἢ ἠθοπλαστική, ἢ δουλειὰ, ποὺ δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ διαπλάττει τὴν προσωπικότητα, ἢ δουλειὰ, ποὺ χαλυβδώνει τὴ θέληση, ὁ ἀγώνας, ἢ πάλη, νὰ ἢ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὸν ἐξανθρωπισμὸ καὶ τῆς Ἑλληνίδας.

Ἄν ἔλειπε καὶ ὅσο ἔλειπεν ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα, τὸ ζήτημα τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ θὰ ἦταν στήν Ἑλλάδα φλυαρία μόνο ἀργοσχόλων καὶ κενοδόξων κυριῶν. ποὺ θὰ ἠθέλαν ἓνα μέσο γιὰ νὰ διασπαράξουν τὴν ἀνία των καὶ νὰ ἐπιδείξουν τὸ πνεῦμά των μαζί με τις νέες τουαλέτες των. Ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα δημιουργώντας τὴν ἀπαραίτητη στερεὴ βάση γιὰ νὰ ὑψωθῇ τὸ ἰδανικὸ τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ, ἐπιδραῖ ἐξυγιαντικὰ ὄσλο τὸν κοινωνικὸν ὄργανισμὸ ἀναβαπτίζοντας καὶ ξαναστήνοντας στὸ θρόνο τῆς καὶ τὴν ἄξια Πηνελόπη μὲ μιὰ βαθύτερη συνείδηση τοῦ προορισμοῦ τῆς καὶ παραμερῆζοντιας τῆς γυναῖκα—κούκλα, ποὺ μόνο τις πολὺ ἐπιτόλαιες καὶ ἀδύνατες ψυχῆς μπορεῖ πιά νὰ ἱκανοποιῇ.

Ὡστε τὸ ἰδανικὸ τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ εἶναι καὶ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία στοιχεῖο ἀναγεννητικὸ καὶ ἀναπλαστικὸ, κύμα υγείας καὶ ζωτικότητας, πέρασμα δημιουργικῆς πνοῆς στὴ ζωὴ μας, μὲ μιὰ ὅμως προϋπόθεση. Πῶς ἀληθινα θὰ βρῇ τὴν ἐκτροσώπησὴ του, πῶς θὰ γίνῃ ἡ ἑλληνίδα γυναῖκα ἱεροφάντης του, πῶς θὰ γίνῃ ἄξια νὰ ὑψωθῇ πρὸς αὐτό. Κι' ἐδῶ ξιναφανερῶτεται μπροστά μας ὁ μεγάλος κίνδυνος, ποὺ εἶδαμε παραπάνω. Ἡ ἀδυναμία νὰ τ' ἐγκαλιᾶσῃ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ ἢ διανοοῦμενη τάξη, νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ, νὰ τὸ ἐναρμονίσῃ μὲ τὴν ψυχικότητά μας καὶ μὲ τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ δεδομένα τῆς ζωῆς μας, νὰ τὸ ἐπεξεργασθῇ καὶ νὰ τὸ σκορπίσῃ σι γυμρὸ ζωτικὸ μέσα στὴ ἑλληνικὴ ζωὴ.

Ἄν ἡ Ἑλληνίδα μπῆ στὴ νέα κοινωνικὴ μορφή συρμένη παθητικὰ ἀπὸ τις σκοτεινὲς οικονομικὲς ἀνάγκες, ποὺ τὴν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ μείνῃ ψυχικὰ προσκολλημένη στὴ σκλαβιά τῆς, στὴν ψυχικὴ τῆς στεῖρωση, στὴν ἐπιπολαιότητα καὶ στὸν πιθηκισμό, ἂν δὲν ὑπερνικήσῃ τὰ πλανερὰ μάγια, ποὺ τὴ σαγηνεύουν πρὸς τὴν ἠθικὴ ἀναρχία ἀνὰ γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἠθικὴ ἐλευθερία, ποὺ πρέπει νὰ καταχτήσῃ, ἂν δὲ καλλιεργήσῃ τὸ νοῦ τῆς γιὰ νὰ γίνῃ ἄξια ἐργάτρια δημιουργικῆς δουλειᾶς μέσα στὴν κοινωνία, ἂν νομίσῃ ὅτι ἐλευθερία σημαίνει χαλάρωση ἠθικὴ καὶ ὄχι ἔνταση, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὑποχρεώσεις καὶ ὄχι ἀνέβασμα σὲ ὑψηλότεα καθήκοντα, ἂν τὰ δικαιώματα ποὺ ζητεῖ τὰ θεωρήσῃ σὰν ἓνα ἀκόμη παιγνιδιάρικο στόλισμα στὴ φιλαρέσκειά τῆς, τότε βέβαια θὰ χῶμε καὶ

στο μεγάλο αὐτὸ ζήτημα μία λύση ἐκτρωματικὴ στὴν Ἑλλάδα, μιὰ παρφοδία κοινωνικῆς ἀναπλάσεως κοντὰ σὲ τόσες Ἰλλες. Καὶ γιὰ νάντικρουστῆ αὐτὸς ὁ κίνδυνος ἓνα καὶ μόνο ὑπάρχει μέσο, ἡ μόρφωση, τὸ φῶς.

* *

Καὶ ἰδοὺ, κυρίες καὶ κύριοι, φτάσαμε σ'ἐνα σημεῖο, ὅπου καὶ ἡ πιὸ ἐπίμονη καὶ ἀκούραστη αἰσιοδοξία θάπρεπε νὰ μᾶς ἐγκαταλείψη.

Γιατὶ μόρφωση καὶ φῶς σὲ μιὰ κοινωνία σημαίνει φιλοσοφικὴ διανόηση καὶ ἐπιστημονικὸ διαφωτισμὸ, ὀργάνωση παιδείας καὶ ἠθοπλαστικὴ ἐνέργεια ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες. Κι' ἂν ἀπ'ὅλα αὐτὰ προσέξωμε στὸ πιὸ χεροπιαστὸ, τὴν ὀργάνωση τῆς παιδείας καὶ ἰδιαίτερα τῆς γυναικείας, ἡ αἰσιοδοξία μας δὲ θάβρυσκε ποῦ νὰ στηριχθῆ.

Οἱ Ἕλληνες ποῦ ὡς γνωστὸν διαφωνοῦν σ'ὅλα τὰ ζητήματα, σ'ἐνα συμφωνοῦν γενικὰ, στὴν ἀθλιότητα τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Μὰ συνάμα στὸ ἴδιο ζήτημα δείχνουν ὅλη τους τὴν ὀργανωτικὴ ἀδυναμία. Δὲ μποροῦν νὰ διορθώσουν τὴν παιδεία, ποῦ ὅλοι τὴ βρίσκουν ἔλλεινή.

Δὲν θὰ ἐξετάσω βέβαια ἀπόψε τὴν ἐλληνικὴ ἐκπαιδευτικὴ γάγγραινα.

Ἄν ἄλλοι λαοὶ στὴν παιδεία τους εἶδαν τὸν κυριώτερο μοχλὸ τῆς προκοπῆς των, γιὰ τὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ πρὸς ἔταινο τῆς φυσικῆς του ἰδιοσυστασίας θὰ μποροῦσε νὰ εἰπωθῆ πὼς σὲ πολλὰ προώδευσε στὸ πείσμα τῆς παιδείας, ποῦ τοῦ ἔδιναν. Γιὰ τὴ γυναῖκα ἡ γενικὴ εἰκόνα μᾶς παρουσιάζεται ἀκόμη σκοτεινότερη.

Ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ὅπως βγήκε ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 ἦταν δύσκολο νὰ ἐννοήσῃ πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ μορφωθῆ ἡ γυναῖκα. Τί θὰ κάμῃ τὸ κορίτσι τὰ ἔγράμματα ἐφεύρεση τοῦ διαβόλου ;

Γι' αὐτὸ στὴ στατιστικὴ τοῦ 1907 σὲ ὀρισμένες περιφέρειες τῆς τότε Ἑλλάδας βρέθηκαν ὡς 82 ο)ο ἀναλφάβητες γυναῖκες· καὶ γι' αὐτὸ ὁ μέσος ὅρος τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ τῆς γυναῖκας στὴν Ἑλλάδα ὡς σήμερα φτάνει στὰ 60 ο)ο περίπου. Γι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἐλληνικὸ κράτος πέραν ἀπὸ τὸ ἄθλιο αὐτὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ὅπου «οἱ χοῖροι ὑΐζουσι καὶ τὰ χοιρίδια κοῖζουσι», δὲ σκέφτηκε ποτέ, πὼς ἄξιζε τὸν κόπο νὰ δώσῃ στὴ γυναῖκα κάποια μόρφωση. Ὅγδόντα τόσα χρόνια ἡ ἀνώτερη ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν ἦταν ἔργο ἰδιωτικῆς φροντίδας. Καὶ ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία μὲ τὰ τέσσερα ἀνώτερα Παρθεναγωγεῖα καὶ τὰ Διδασκαλεῖα τῆς, ἂν καὶ κλεισμένη κα' αὐτὴ γενικώτερα μέσα στὸν κύκλο τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, εὐεργέτησε πραγματικὰ μὲ τὴ δράση τῆς τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς παιδείας θὰ τῆς τὸ ἀναγνωρίσῃ αὐτό.

Ἡ ἐλληνίδα λοιπὸν τοῦ ἀστικοῦ σπιτιοῦ δὲν εἶχε ποῦ νὰ μορφωθῆ.

Ἡ ἑλληνίδα τοῦ ἀριστοκρατικοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ στολιστῆ μὲ τὰ ψεύτικα φτερά τῆς mondainité, εἶχε τις ξένες δασκάλες, πολλές φορές ἀπὸ ἀγνωστη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ προέλευση πλάσματα ἢ τὸ ξένο παρ-
θναγωγεῖο τῶν καλογραῶν, ὅπου θ' ἀποχτοῦσε τὴν περιπόθητη ἱκα-
νότητα νὰ φελλίξῃ τὴ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ νὰ διαβάξῃ τὰ γαλλικὰ μυ-
θιστορήματα στὸ πρωτότυπο.

Κι' ὅλα τὰ χρόνια αὐτὰ μόνη μορφωμένη γυναῖκα στὴν Ἑλλάδα, μορφωμένη μὲ κάποιον σοβαρὸ σκοπὸ, ἐννοῶ, ἀδιάφορο ἂν καλὰ ἢ κακὰ, καὶ μὲ κάποιον ἱερὸ προορισμὸ ἦταν ἢ φτωχοῦλα ἢ δασκάλα, ποῦ εἶχε τὴν ἠθικὴ δύναμη νάντικρύξῃ τὸ σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ νὰ σέρῃ τὴ μαρτυρικὴ πολλές φορές ὑπαρξὴ τῆς μέσα στὸν ἄξανο ἂν ὄχι ἐχθρικὸ κόσμον τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς πρόληψης. Κι' ὅταν ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξη μὲ τὴν ἀκατανίκητη ἐπιβολὴ τῆς ξύπνησε μέσα στὶς ψυχὰς τῶν γυναικῶν τὴν ἀνάγκη τῆς παιδείας, ἐν ᾧ τὸ ἐπίσημον κράτος δὲν ἔπαιρνε εἰδηση καὶ δὲν ἀντίκρυζε οὔτε σοβαρὰ οὔτε μὴ σοβαρὰ τὸ πρόβλημα τῆς γυναικείας παιδείας, τὰ κορίτσια ἔσπασαν τις πόρτες τῶν ἀγορίστικων σχολειῶν καὶ μπῆκαν μέσα. Καὶ βρέθηκαν ξαφνικὰ χιλιάδες κορίτσια μέσα στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια τοῦ κράτους μαζὶ μὲ τὰγόρια καὶ δόθηξε ἡ πιὸ ῥιζοσπαστικὴ, νὰ ποῦμε, λύση στὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τῶν κοριτσιῶν χωρὶς νὰ μελετηθῆ πρὶν κανένα σχε-
τικὸ ζήτημα, χωρὶς νὰ ἔχη γίνῃ καμμιά ἐργασία γιὰ τὸ πρόγραμμα, οὔτε νὰ κανονιστῆ ἡ συμβίωση τέλος πάντων ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν μέσα στὰθλιώτατα Ἰστανουμάγαζα, ποῦ λέγονται ἑλληνικὰ διδαστήρια, χωρὶς νὰ δοθῆ οὔτε μιά ὁδηγία στὸ προσωπικόν, ἐντελῶς φυσικὰ ἀνίδεο ἀπὸ τὰ πολυποικίλα προβλήματα τῆς coeducation. Καὶ μόνο στὰ 1917 τὸ κράτος ἴδρυσεν στὶς μεγαλύτερες πόλεις ἰδιαίτερα ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ Γυμνάσια κοριτσιῶν, ἀναβάλλοντας καὶ πάλι νὰ λύσῃ ῥιζικὰ τὸ ζήτημα μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη ἀναδιοργάνωση τῆς παιδείας.

Καὶ ἡ Ἑλληνίδα πλημμύρισε τὴ μέση ἐκπαίδευση, πλημμύρισε ἀκόμη τις ἐμπορικὰς σχολὰς καὶ ἀπὸ χρόνια βρίσκεται στὸ Πανεπιστήμιον σὲ ὅλες τις σχολὰς. Μέσα στὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Κράτους γιὰ νὰ ῥυθμίσῃ τὰ ζητήματα, ἀνοίγει μόνη τὸ δρόμον τῆς, ἀκολουθώντας φυσικὰ τὴ ῥουτίναν τῆς ἀνδρικής παιδείας. Τί ἄλλο μπορούσεν νὰ κάμῃ;

Μὰ τώρα εἶναι ἀκριβῶς ἡ κρίσιμη στιγμή.

Τώρα ποῦ ὁ μεταπολεμικὸς ἀναβρασμὸς τῆς ἀνθρωπότητας δημι-
ουργεῖ τὸν πόθον γιὰ ἕνα καλύτερον μέλλον καὶ κρατᾷ ζωντανεμένα στὶς
φωτεινότερες συνειδήσεις τάνθρωπιστικὰ ἰδανικά, τώρα ποῦ ἡ γυναῖκα
στὸν πολιτισμένον κόσμον βαδίζει ὀριστικώτερα καὶ ἀσφαλέστερα στὴν
κατάκτηση τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς, τώρα ποῦ καὶ στὴν Ἑλλάδα υπάρ-

χουν οι μικρές μα γόνιμες αρχές για μια νέα ζωή της γυναίκας, τώρα που κάποια ανησιχία έσωτερική αρχίζει να ξυπνᾷ ζωηρά σέναν κύκλο γυναικῶν έστω και μικρό τῆ λαχτάρα ένός αναβαπτισμοῦ πνευματικοῦ και ἡθικου, τώρα που ἡ βαθμιαία μα σταθερά προοδευτική ἀπολύτρωση τῆς Ἑλληνίδας ἀπό τὸ στείρο παρασιτισμὸ και τὴν ψυχική ἀναπηρία δημιουργεῖ τοὺς δρους για νὰ μορφωθοῦν γυναικείες προσωπικότητες και νὰ αναπλασθοῦν με τῆ δημιουργική δουλειὰ μυριάδες ἄγονες και σκλαβωμένες ψυχές, τώρα που μετεωρισμένες τόσες ἀκαθόριστες διαθέσεις ἀναζητοῦν μάγωναία τὸ σωστὸ δρόμο ἀνάμεσα στὰ πολυποικίλα πλαγερὰ μονοπάτια, τώρα εἶναι ἡ στιγμή για νὰ κρατηθῆ ψηλὰ ἀπὸ ἄξια χέρια ἕνα φῶς.

Τώρα εἶναι ἡ στιγμή νὰ δημιουργηθῆ μιὰν ἀληθινὴ ἀριστοκρατία γυναικῶν, μιὰ élite, ἐμψυχωμένη ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ ἰδανικὸ τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ. Τώρα εἶναι ἡ στιγμή νὰ μορφωθοῦν οἱ ἐκλεκτές ἑλληνίδες, πὸν με πλήρη συναίσθηση τῆς νέας των μοίρας και τοῦ ἱεροῦ προορισμοῦ τῶν μέσα στὴν κοινωνία και με πλήρη ἐπίγνωση για τὰ δικαιώματα μα πρὸ πάντων για τὰ καθήκοντά των, θὰ ἐμψυχώσουν, θὰ ὀδηγήσουν και θὰ αναπλάσουν τίς ὁμοίές των.

Νὰ ἡ ἀνάγκη και νὰ ἡ ἰδέα, πὸν γέννησε τὴν Ἄνωτέρα Γυναικεία Σχολή. Δέν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ ἐνίσχυση κανενὸς εἶδους ἐρασιτεχνισμοῦ, δέν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ προσθήση μερικά πετράδια στὸ διακοσμητικὸ μωσαϊκὸ τῆς ἐλαφρᾶς γυναικείας ἀνατροφῆς, δέν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ καλλιεργήση τίς ἐπιπόλαιες και ἐπιδεικτικές ψευδοκλίσεις για τὴν Τέχνη, τὴ Φιλολογία ἢ και τὴ Φιλοσοφία, δέν εἶναι σκοπὸς τῆς νὰ παραγεμίση μερικὸς ἐγκεφάλους με ὀνόματα προσώπων ἢ γεγονότων και με λέξεις χτυπητές, πὸν νὰ ανασέρωνται σὲ κατᾶλληλη εὐκαιρία πρὸς ναρκισισμὸ.

Σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ διαφωτίση τίς ψυχές με τὴν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, με τὴν ἐπίγνωση τῶν δυνάμεων και ὁσπῶν, πὸν ἱυθμίζουν τὴν πρόοδο τῶν λαῶν, με τὴν γνώση τῶν ἀιωτέρων δημιουργημάτων τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, με τὴν ἐπίγνωση ἀκόμη τῶν στοιχείων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, για νὰ μποροῦν νὰ γίνουν δημιουργικοὶ ἐργάτες του.

Σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ καλλιεργήση τίς δυνάμεις τίς ἐσωτερικές, πὸν πλάττουν τὴν προσωπικότητα, νὰ μορφώση ἀρτίες, γερές, ἰσορροπημένες ψυχές, πὸν νὰ κινοῦνται στὴ ζωή των μ' ἑλατήριο τὴν ἀγάπη τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, με τέρμα τὴν ἐξύψωση τῆς κοινωνίας. Σκοπὸς τῆς εἶναι ν' ἀνάψη τὴν ἀγάπη και τὸν ἐνθουσιασμὸ για τὸ ἰδανικὸ τοῦ γυναικείου ἀνθρωπισμοῦ.

Ἔργο ὑψηλὸ, δύσκολο, βαρὺ. Μὰ πὸν ἀρχίζει μ' ἕνα ἐχέγγυο σοβαρὸ, τὴν καθαρῶτατῆ συνείδηση τοῦ σκοποῦ.

Ἄν ὁ σκοπὸς αὐτὸς γίνῃ νοητὸς γύρω μας, ἂν ἡ κοινωνία αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἔργου καὶ τὸ βοηθήσει, ὅπως ἔκαμε ἰδίᾳ ὁ «Σύνδεσμος Ἑλληνίδων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Γυναικός», ποὺ τὸ βρῆκε φυσικὰ σύμφωνο μὲ τὸ πρόγραμμά του καὶ ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος» ποὺ δὲν εἶνε ἀπλῶς γλωσσικὸ σωματεῖο, ὅπως νομίζουν πολλοί, μὰ θέλει νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀναγέννηση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἄρα καὶ τῆς γυναικείας, καὶ ἂν τέλος οἱ ἐργάτες τοῦ ἔργου φανοῦν ἄξιοί του, τότε ἀσφαλῶς θ' ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἓνα ἴδρυμα μεγάλης κοινωνικῆς σκοπιμότητος.

Δὲν θὰ ἐξετάσω ἀπόψε τὰ καθέκαστα τοῦ προγράμματος. Ἡ σημασία ἐκάστου μαθήματος καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸ γενικὸ σκοπὸ τῆς Σχολῆς θὰ ἐξετασθοῦν ἀπὸ κείνους, ποὺ θὰ τὰ διδάξουν. Τὰ μορφωτικὰ μέσα, ποὺ θὰ μεταχειρισθῇ ἡ Σχολή, ἡ μέθοδος γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τὴν αὐτενέργεια καὶ τὴν εὐθύνη τῆς προσωπικῆς ἐργασίας θὰ δοκιμασθοῦν πολὺ γρήγορα στὴν πράξη. Τὸ σημαντικό εἶναι, πῶς; ἢ Ἀνωτέρα Γυναικεία Σχολή ἐμπνέεται ἀπὸ μιὰ γόνιμη παιδαγωγοῦσα ψυχοπλαστικὴ ἀρχή, ἀπὸ ἓνα ἰδανικόν. Αὐτὸς εἶναι ὁ σπινθῆρας, ποὺ θ' ἀνάψῃ τὸ φῶς.

* * *

Προσπαθήσαμε ν' ἀτενίσωμε ἀπόψε τὸ ὄραμα ἐνὸς νέου κόσμου. Μὲ τῶν περασμένων τὴν ἀνασκόπηση, μὲ τοῦ παρόντος τὴν ἐξέταση καὶ τὴν ἀνάλυση προσπαθήσαμε νὰ ξεδιαλύνωμε μερικὰς φωτεινὰς γραμμὰς, ποὺ θὰ μᾶς ὠδηγοῦσαν στὴ στερέωση κάποιων ἐλπίδων, στὸ δυνάμωμα κάποιων ἐνθουσιασμῶν καὶ τὴν αἰσιόδοξη προσδοκία γιὰ κάποιον καλύτερον μέλλον. Καὶ εἶδαμε πῶς οἱ γραμμὰς αὐτὲς οἱ φωτεινὰς φτάνουν κι' ὡς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, τὴ χώρα τῶν μοιρολατρικῶν νοσταλγιῶν χαμένων κόσμων καὶ τῶν ἐπιπολαίων πιθηκισμῶν.

Σὲ σᾶς ἐναπόκειται, ἑλληνίδες γυναῖκες, οἱ φωτεινὰς αὐτὲς γραμμὰς νὰ μὴ σβῆσουν, σὲ σᾶς ἐναπόκειται νὰ γίνετε ἐστιάδες τοῦ νέου ἱεροῦ πυρός.

